

PRED STO ROKMI SME DOSTALI NOVÉ PENIAZE¹

Patrik DERFIŇÁK

Dátum 25. februára sa u verejnosti zvyčajne spája s výročím dodnes u niektorých vyvolávajúcim nostalgické spomienky, u iných zasa škripanie zubov. Komunistický prevrat uskutočnený vo februári roku 1948 je však iba jednou z udalostí, ktoré sa do dejín Československa i samotného Slovenska zapísali mimoriadnym spôsobom. Pred sto rokmi, t. j. 25. februára 1919 sa v Československu, ktoré ešte stále zápasilo nielen o svoju reálnu existenciu, ale tiež o hranice či vlastnú hospodársku a politickú tvár, uskutočnila akcia, týkajúca sa bez výnimky všetkých obyvateľov nového štátu. Išlo o realizáciu menovej reformy, spočívajúcu v prvom rade v odluke od znehodnoteného rakúsko-uhorského obeživa a vytvorení samostatnej československej meny. Na to, aby bolo možné realizovať základné potrebné kroky pri riadení ekonomiky nového štátu, bol zriadený osobitný orgán, konkrétne bankový úrad pri ministerstve financií. Ten zabezpečoval peňažnú politiku Československa až do obdobia, keď vznikla štandardná emisná banka. Hlavným iniciátorom a „dušou“ procesu vytvárania novej československej meny bol vtedajší minister financií dr. Alois Rašíň. Spolu so svojimi spolupracovníkmi pracoval na príprave menovej odluky niekoľko mesiacov v prísnom utajení. Potreba realizovať menovú reformu predstavovala nevyhnutný základ pre samostatnú hospodársku politiku nového štátu, ale tiež vytvorenie vlastného colného priestoru. V neposlednom rade bola významnou podmienkou pre ochranu obyvateľov pred ďalším stále rýchlejšim zvyšovaním inflácie a znehodnocovaním ich úspor.

Informácie o začatí reformy sa objavili na verejnosti 25. februára 1919. Okrem urýchleného prijatia viacerých potrebných zákonov sa najvýznamnejším prejavom začiatku reformy stala tzv. „kolkovacia akcia“. Tá prebiehala v dňoch 3. – 9. apríla 1919 na takmer 1 500 miestach po celom Československu. Počas týchto dní poverení pracovníci označili kolkami obyvateľstvom predložené bankovky v hodnote 10, 20, 50, 100 a 1 000 korún. Kolkovaním bol osamostatnený peňažný obeh na území Československa a následne podriadený štátnej peňažnej politike. Dôležitou súčasťou celého procesu bola informačná kampaň. Tá prebiehala nielen na stránkach dennej tlače, ale aj prostredníctvom pôsobenia učiteľov, úradníkov, kňazov, ale napríklad aj majiteľov kín, ktorí poskytovali potrebné údaje pred začatím filmových predstavení. Napriek tomu zďaleka nie všetci obyvatelia krajiny prijímali tento proces pozitívne. Dôvodov bolo hneď niekoľko. Priamo pri kolkovaní bankoviek sa vyberala 1-percentná daň. Tá mala vlastne pokryť náklady, ktoré s menovou odlukou vznikli ministerstvu. Podstatne väčší problém pre obyvateľov predstavovala skutočnosť, že polovica predloženej hotovosti nebola priamo vrátená verejnosti. Predstavovala dočasný nútený vklad, resp. pôžičku poskytnutú štátu. Týmto spôsobom sa dr. A. Rašíň spolu so svojimi spolupracovníkmi usiloval stiahnutím časti obeživa obmedziť inflačné tlaky. Pre úspešný priebeh reformy tiež značný problém predstavovala

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.

nedôvera časti obyvateľstva aj na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi voči novej, stále nie celkom etablovanej vláde. Vážny problém predstavovala tiež veľmi rôznorodá kvalita kolkov i lepidla, čo vytváralo príležitosti pre falšovateľov. Následne sa stávalo, že bankovky označené rôznymi kolkami odmietali obchodníci prijímať v obave, že nemajú žiadnu hodnotu.

Je preto celkom prirodzené, že v takejto situácii sa ľudia svoje peniaze usilovali ochrániť rôznymi dostupnými spôsobmi. K tým najčastejším patrilo rozmieňanie peňazí do jedno a dvojkorunových bankoviek. Tie totiž nepodliehali povinnému kolkovaniu. Ďalší investovali svoje prostriedky do nákupu rôznych tovarov. Iní proti kolkovaniu otvorene protestovali. Pevný postoj vlády, miestnych úradov a v neposlednom rade tiež rýchlo sa zhoršujúca menová situácia vo viacerých okolitých krajinách, kde sa rozvinula v dôsledku vojny i povojnového vývoja hyperinflácia, ukázali, že uvedená reforma mala svoj význam. Stabilizovaná, hodnotná mena totiž následne umožnila realizovať úspešný rozvoj hospodárskeho života v medzivojnovom Československu. Prispeli k tomu aj ďalšie opatrenia, ako bola napríklad dávka z majetku. Tú sám dr. A. Rašín považoval za jeden z dôležitých pilierov celej menovej reformy a k jej realizácii pristúpili už v priebehu roku 1920. Pôvodne stanovené ciele, ako napríklad výrazné obmedzenie množstva inflačných peňazí, ktoré prišla prvá svetová vojna, vytvorenie novej československej meny, založenie menovej politiky na zhodnotení meny, prípadne spojenie koruny so stabilným obsahom zlata, boli veľmi náročné. Dr. A. Rašínovi a jeho tímu sa ich podarilo dosiahnuť iba sčasti, keď napríklad pomerne rýchlo došlo k stabilizácii či dokonca poklesu cien. Pritom z obehu sa podarilo stiahnuť aj značnú časť obeživa, i keď nie objem, s ktorým sa pôvodne počítalo. Deflačná menová politika, ktorú realizovali v rokoch 1921 – 1923, však nakoniec viedla k udržaniu pomerne vysokého kurzu československej koruny voči zahraničiu. To bolo možné na jednej strane hodnotiť pozitívne, keď sa napríklad zlacnil dovoz surovín a tovarov do republiky. Na druhej strane však „silná koruna“ spôsobovala problémy pri československom vývoze, viedla k poklesu výroby, nárastu nezamestnanosti a sociálnemu napätiu. Pri hodnotení pozitív i negatív menovej reformy realizovanej dr. A. Rašínom v konečnom dôsledku výrazne prevažujú pozitíva, keďže Československo sa v medzivojnovom období stalo ostrovom menovej stability, dôvery a usporiadaných peňažných pomerov. Tie v konečnom dôsledku aspoň sčasti uchránili široké vrstvy obyvateľov pred stratou majetku i sociálnych istôt.

Použitá literatúra:

- LACINA, V. Měnová politika v prvním desetiletí Československé republiky. In *Český časopis historický*, roč. 91, 1993, s. 1-17.
- VENCOVSKÝ, F. – JINDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. – PŮLPÁN, K. – DVOŘÁK, P. a kol. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Praha : Bankovní institut, a. s., 1999. 595 s. ISBN 80-7265-030-0.
- ŽEKULIN, N. S. *Československá měna od reformy dr. Rašína až do zřízení Československé národní banky*. Praha : 1927.